

Mgr. Róbert Jakubáč, PhD.

Úrad geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky

Nakladanie s majetkom cirkví a náboženských spoločností

Autor v predmetnom príspevku analyzuje otázku, do akej miery je orgán štátnej správy na úseku katastra nehnuteľností povinný pri posudzovaní splnenia podmienok na zápis práva k nehnuteľnému majetku cirkví a náboženských spoločností prihliadať na ich interné predpisy. Osobitnú pozornosť autor venuje danej problematike vo vzťahu k Rímskokatolíckej cirkvi v Slovenskej republike.

Úvod

Posudzovanie splnenia podmienok na zápis práva k nehnuteľnosti do katastra nehnuteľností je (žiaľ) neraz úloha mimoriadne náročná vzhľadom na stav relevantnej právnej úpravy obsiahnutej v právnych normách hmotnoprávneho charakteru. Nie je tomu inak ani v prípade zápisu práv k nehnuteľnostiam vo vlastníctve cirkví a náboženských spoločností do katastra nehnuteľností. Vzhľadom na rozsah nehnuteľností vo vlastníctve cirkví a náboženských spoločností, ale aj vzhľadom na podnety z aplikačnej praxe, je potrebné venovať tejto otázke primeranú pozornosť v rámci odbornej diskusie ako aj v rámci úvah de lege ferenda.

Predmetom nášho záujmu v tomto príspevku bude otázka, do akej miery je orgán štátnej správy na úseku katastra nehnuteľností povinný skúmať interné predpisy cirkví a náboženských spoločností, či právnických osôb, ktoré odvodzujú svoju právnu subjektivitu od cirkví a náboženských spoločností, pri nakladaní s ich nehnuteľným majetkom s dôrazom na zápis práv do katastra nehnuteľností vkladom.¹ V rámci výkladu ukážeme, že ide o problematiku podstatne komplikovanejšiu, ako by sa možno mohlo na prvý pohľad zdať. Podľa údajov k 1.3.2015 publikovaných na internetovej stránke Ministerstva kultúry Slovenskej republiky, ktoré je ústredným orgánom štátnej správy pre vzťahy s cirkvami a náboženskými spoločnosťami, a ktoré vykonáva štátnu správu na úseku cirkví a náboženských spoločností, je totiž na Slovensku registrovaných 18 cirkví a náboženských spoločností² a pokiaľ ide o počet všetkých právnických osôb, ktoré odvodzujú svoju právnu subjektivitu od cirkví a náboženských spoločností, a ktoré nepodliehajú inej evidencii alebo registrácii,³ je 2906.⁴ Okrem toho podľa dostupných údajov je na Slovensku napríklad 29

¹ Nebudeme sa venovať zápisu práv k nehnuteľnému majetku cirkví a náboženských spoločností do katastra nehnuteľností vzhľadom na skutočnosť, že podľa prevažujúceho právneho názoru sa pri zápise práv do katastra nehnuteľností formou záznamu neskúma platnosť zmluvy, na základe ktorej sa má vykonať zápis práva a teda sa neskúma ani súlad takejto zmluvy s cirkevnými predpismi, resp. predpismi náboženských spoločností.

² <http://www.culture.gov.sk/registrovane-cirkvi-a-nabozenske-spolocnosti-f9.html>

³ V zmysle opatrenia Ministerstva kultúry Slovenskej republiky č. MK - 33/2001 – 1 z 10.1.2001 k evidencii právnických osôb, ktoré odvodzujú svoju právnu subjektivitu od cirkví a/alebo náboženských spoločností právnická osoba, ktorá odvodzuje svoju právnu subjektivitu od cirkvi a/alebo náboženskej spoločnosti, je predovšetkým organizačná zložka cirkvi alebo náboženskej spoločnosti, združenie cirkví a/alebo náboženských spoločností a komunita, rehoľa, spoločnosť a obdobné spoločenstvo, ak má právnu subjektivitu podľa vnútorných predpisov cirkvi a/alebo náboženskej spoločnosti.

⁴ <http://www.culture.gov.sk/posobnost-ministerstva/cirkvi-a-nabozenske-spolocnosti-/evidencia-cirkevnych-pravnickych-osob-1a0.html>

katolíckych mužských reholí a kongregácií a ešte vyšší počet ženských reholí,⁵ pričom aj rehole a kongregácie majú právnu subjektivitu a sú zastúpené príslušným predstaveným.

Právna úprava postavenia cirkví a náboženských spoločností v slovenskom právnom poriadku

Právne postavenie cirkví a náboženských spoločností v našom právnom poriadku upravujú najmä Listina základných práv a slobôd, Ústava SR a zákon č. 308/1991 Z. z. o slobode náboženskej viery a postavení cirkví a náboženských spoločností v znení neskorších predpisov. Z hľadiska právneho postavenia Rímskokatolíckej cirkvi na Slovensku má zásadný význam Základná zmluva medzi Slovenskou republikou a Svätou stolicou z 24.11.2000.⁶ Považujeme za potrebné zdôrazniť, že táto Základná zmluva medzi Slovenskou republikou a Svätou stolicou neobsahuje ustanovenie obdobné ustanoveniu článku XIII Konkordátu medzi Svätou stolicou a Rakúskou republikou z 5.6.1933, podľa ktorého sa hospodárenie s cirkevným majetkom uskutočňuje pod dohľadom a kontrolou príslušných cirkevných úradov alebo rádových predstavených; bez ich súhlasu nemôže byť taký majetok ani scudzený ani zaťažný. Základná zmluva medzi Slovenskou republikou a Svätou stolicou z 24.11.2000 „iba“ ustanovuje v čl. 19, že katolícka cirkev môže nadobúdať vlastnícke právo k hnutelným i nehnuteľným hmotným veciam, ako aj k nehmotným veciam a má právo tieto veci scudzovať. Tieto práva sa môžu uplatňovať len v súlade s podmienkami ustanovenými právnym poriadkom Slovenskej republiky. Pokiaľ ide o právne postavenie niektorých ďalších registrovaných cirkví a náboženských spoločností, je potrebné spomenúť Zmluvu medzi Slovenskou republikou a registrovanými cirkvami a náboženskými spoločnosťami z 11. 4.002.⁷

V zmysle zákona č. 308/1991 Z. z. cirkví a náboženské spoločnosti podľa tohto zákona sú právnické osoby, ktoré môžu na plnenie svojho poslania vlastníť hnutelný a nehnuteľný majetok a mať iné majetkové a nehmotné práva.⁸ Ďalej podľa § 13 ods. 1 zákona č. 308/1991 Z. z. k návrhu na registráciu sa prikladá základný dokument zakladanej cirkvi alebo náboženskej spoločnosti (štatút, poriadok, stanovy a pod.), z ktorého musia byť zrejmé útvary, ktoré majú právnu subjektivitu a v akom rozsahu a kto je oprávnený v ich mene konať. Dôvodová správa k návrhu predmetného zákona neobsahuje žiadny ďalší bližší výklad k uvedeným ustanoveniam.

Vyššie uvedené právne predpisy neobsahujú osobitnú právnu úpravu konania v mene cirkví, náboženských spoločností ani právnických osôb, ktoré odvodzujú svoju právnu subjektivitu od cirkví a náboženských spoločností. Vzhľadom k tejto skutočnosti sa konanie v mene uvedených právnických osôb spravuje všeobecnou právnou úpravou obsiahnutou v zákone č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov (ďalej len „Občiansky zákonník“).

⁵ Pozri <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/rehole-a-spolocenstva/p/muzske-rehole> a <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/rehole-a-spolocenstva/p/zenske-rehole>

⁶ Oznámenie č. 326/2001 Z. z. Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky o uzavretí Základnej zmluvy medzi Slovenskou republikou a Svätou stolicou.

⁷ Táto zmluva bola v Zbierke zákonov publikovaná pod č. 250/2002 Z. z.

⁸ § 4 ods. 3 prvá veta a § 6 ods. 1 písm. g) zákona č. 308/1991 Z. z.

V zmysle § 20 ods. 1 Občianskeho zákonníka právne úkony právnickej osoby vo všetkých veciach robia tí, ktorí sú na to oprávnení zmluvou o zriadení právnickej osoby, zakladacou listinou alebo zákonom (štatutárne orgány). Z tohto ustanovenia je potrebné vychádzať pri posudzovaní právnych úkonov v mene cirkví a náboženských spoločností, právnických osôb, ktoré odvodzujú svoju právnu subjektivitu od cirkví a náboženských spoločností. Údaj o osobách oprávnených konať v mene cirkví a náboženských spoločností obsahuje Zoznam registrovaných cirkví a náboženských spoločností, ktorý vedie Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky.

Podmienky nakladania s majetkom cirkví a náboženských spoločností

Osobitnú pozornosť budeme v ďalšom výklade venovať Rímskokatolíckej cirkvi v Slovenskej republike, keďže je z hľadiska počtu veriacich najväčšou cirkvou na Slovensku podľa údajov za roku 2014.⁹

Kanonické právo predstavuje normatívny systém, ktorý okrem iných zahŕňa kánony, dekréty, dekretálie a konštitúcie.¹⁰ Nakladanie s majetkom Rímskokatolíckej cirkvi v Slovenskej republike upravuje najmä V. kniha Kódexu kanonického práva (označená ako „Časné majetky cirkvi“), t. j. kánony 1254 až 1310. Ide o pomerne podrobnú právnu úpravu, ktorá stanovuje viacero podmienok a pravidiel, ktoré sa týkajú scudzenia majetkov. V tejto súvislosti je potrebné spomenúť aj Vykonávací dekrét o hospodárení s majetkom zo dňa 20.6.2012.¹¹ Pokiaľ hovoríme o nakladaní s nehnuteľným majetkom Rímskokatolíckej cirkvi je potrebné spomenúť aj kánony 124 a nasledujúce, ktoré sa týkajú platnosti právnych úkonov z hľadiska kanonického práva.

V odbornej literatúre sa môžeme dočítať, že „(k)ždá diecéza či rád má svoje vlastné predpisy, ktoré sa dotýkajú aj majetkového nakladania.“¹²

Všimnime si list vlastníctva č. 7514, katastrálne územie Nitra. Na tomto liste vlastníctva je zapísaných viacero nehnuteľností, pričom ako vlastník je uvedená „Rímskokatolícka cirkev Farnosť Nitra – Kalvária“. K právnemu postaveniu farností a konaniu v mene farností na internetovej stránke Ministerstva kultúry Slovenskej republiky uvádza, že „(f)arnosť sú zastúpené farárom alebo správcom farností. Farnosť môže pozostávať z viacerých častí (obcí) čiže filiálok, tie však nemajú samostatnú právnu subjektivitu. Zoznam jednotlivých farností a mená farárov, resp. správcov, ktorí konajú v mene farností ako štatutárny orgán, sa nachádzajú v archíve príslušnej diecézy, resp. arcidiecézy, do ktorej patria.“¹³ Z uvedeného zápisu vyplýva, že farár zastupuje farnosť a teda by mal byť subjektom oprávneným robiť úkony v mene farnosti.

Pokiaľ ide o Evanjelickú cirkev augsburského vyznania na Slovensku, všimnime si Cirkevný zákon č. 1/1993, t. j. Ústavu Evanjelickej cirkvi augsburského vyznania na

⁹ Pozri <http://www.culture.gov.sk/vdoc/250/pravne-postavenie-a-ekonomicke-zabezpecenie-registrovanых-cirkvi-a-nabozenskyh-spolocnosti-2f.html>

¹⁰ Pozri VAN de WIEL, C.: History of Canon Law. Louvain: Peeters Press, 1990.

¹¹ Pozri <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/konferencia-biskupov-slovenska/p/osobitne-dokumenty/c/vykonavaci-dekret-o-hospodareni-s-majetkom>

¹² NĚMEC, R.: Odpovědnost římskokatolické církve za právní úkon v rozporu s jejími předpisy – tento příspěvek je dostupný na internetovej stránke <http://www.law.muni.cz/dokumenty/25883/6>.

¹³ Pozri <http://www.culture.gov.sk/vdoc/249/rimskokatolicka-cirkev-2b.html>

Slovensku (ďalej len „Ústava ECAV“). V článku 17 Ústavy ECAV sa uvádza, že najvyšším orgánom cirkevného zboru je zborový konvent, ktorý tvoria plnoletí členovia cirkevného zboru, pričom zborový konvent plní určité úlohy a to okrem iných rozhoduje o organizačných a hospodárskych záležitostiach cirkevného zboru. Z hľadiska nakladania s majetkom Cirkevnej organizačnej jednotky (ďalej len „COJ“) Evanjelickej cirkvi augsburského vyznania na Slovensku (ďalej aj len „ECAV“) je ďalším zásadným dokumentom cirkevný zákon č. 2/1999 o hospodárení cirkevných organizačných jednotiek v znení cirkevného zákona č. 3/2013 (ďalej aj len „cirkevný zákon č. 2/1999“). V zmysle tohto cirkevného zákona COJ môže svoj nehnuteľný majetok, národnú kultúrnu pamiatku, kultúrnu pamiatku, cirkevnú pamiatku a majetok, určený osobitným predpisom, scudziť (akýkoľvek prevod majetku – darovanie, kúpa, predaj, zámena) len so súhlasom presbyterstva najbližšej vyššej COJ, pričom zámer scudziť majetok predloží COJ po rozhodnutí svojho konventu so žiadosťou o súhlas najbližšej vyššej COJ a ak ide o hodnotu vyššiu ako 100 000 €, musí súhlas potvrdiť generálne presbyterstvo. Predmetný cirkevný zákon stanovuje, že hodnota nehnuteľnosti predstavuje všeobecnú hodnotu nehnuteľného majetku stanovenú znaleckým posudkom. Ďalej cirkevný zákon č. 2/1999 ustanovuje, že návrh kúpnej, zámennej alebo darovacej zmluvy v zmysle ods. 3 po odsúhlasení svojho konventu predloží s odôvodnením presbyterstvu najbližšej vyššej COJ, ktoré sa k návrhu vyjadrí s tým, že zmluvu môže podpísať iba po odsúhlasení presbyterstvom najbližšej vyššej COJ. Napokon podľa cirkevného zákona č. 2/1999 kúpu, predaj, zámenu a darovanie nehnuteľného majetku ústredia cirkvi (ECAV) do hodnoty 50 000 € schvaľuje generálne presbyterstvo, nad túto hodnotu Synoda ECAV.

Takto by sme mohli pokračovať a skúmať predpisy ďalších registrovaných cirkví a náboženských spoločností vo vzťahu k úprave nakladania s ich nehnuteľným majetkom. Základný dokument každej registrovanej cirkvi a náboženskej spoločnosti je dostupný na internetovej stránke Ministerstva kultúry Slovenskej republiky.¹⁴

Záver

Nepodarilo sa nám nájsť rozhodnutie slovenského súdu, v ktorom by bolo zaujaté stanovisko k otázke dôsledkov rozporu určitého právneho úkonu, ktorým sa nakladalo s nehnuteľnosťou, s predpismi cirkvi, či náboženskej spoločnosti z hľadiska platnosti právneho úkonu. V českej súdnej praxi bol vyslovený právny názor, že kúpnu zmluvu nemožno považovať za absolútne neplatnú v zmysle ustanovenia § 39 Občianskeho zákonníka, pretože k záveru o absolútnej neplatnosti nemožno dospieť tam, kde ide len o rozpor s inými ako všeobecne záväznými právnymi predpismi - tak ako je tomu i v danom prípade, keď predpisy cirkevného práva nemožno považovať za všeobecne záväzné predpisy.¹⁵

Keďže cirkevné predpisy, resp. predpisy náboženských spoločností nie sú všeobecne záväzné predpisy, rozpor právneho úkonu s cirkevnými predpismi, resp. predpismi

¹⁴ Pozri <http://www.culture.gov.sk/registrovane-cirkvi-a-nabozenske-spolocnosti-f9.html>

¹⁵ Rozsudok Krajského súdu v Prahe zo dňa 8.12.2005, č. k. 19Co 472/2005 – 46; dovolanie proti predmetnému rozsudku Krajského súdu v Prahe bolo odmietnuté uznesením Najvyššieho súdu Českej republiky zo dňa 19.4.2007, sp. zn. 28Cdo 1988/2006.

náboženských spoločností nespôsobuje jeho neplatnosť. Vzhľadom na túto skutočnosť, orgán štátnej správy na úseku katastra nehnuteľností pri rozhodovaní o návrhu na vklad neskúma, či bol právny úkon urobený v súlade s cirkevnými predpismi. V tejto súvislosti poznamenávame, že aj v Katastrálnom bulletine bol prezentovaný právny názor, podľa ktorého pri posudzovaní návrhu na vklad práva správny orgán neskúma splnenie podmienok podľa Kódexu kanonického práva.¹⁶ Podľa nášho názoru ide o stanovisko pragmatické, ale aj súladné s platnou právnou úpravou postavenia cirkví a náboženských spoločností a konania v ich mene ako právnických osôb v našom právnom poriadku.

Rekodifikácia občianskeho práva hmotného vytvára priestor na diskusiu de lege ferenda, akým spôsobom upraviť nakladania s nehnuteľným majetkom cirkví a náboženských spoločností. Mali sme možnosť vidieť, že problematika nakladania napríklad s nehnuteľným majetkom Rímskokatolíckej cirkvi v Slovenskej republike nie je otázkou naštudovanie „len“ zopár kánonov. Všetky úvahy de lege ferenda smerujúce k tomu, že štátny orgán na úseku katastra nehnuteľností je povinný skúmať súlad právneho úkonu, ktorým sa nakladalo s majetkom cirkví alebo náboženských spoločností, s ich internými predpismi považuje za v praxi sotva realizovateľné. Zároveň nepovažujeme za spravodlivé, aby sme od potenciálneho záujemcu o nadobudnutie práva k nehnuteľnosti vo vlastníctve cirkvi alebo náboženskej spoločnosti požadovali, aby študoval nad rámec údajov uvedených v Zozname registrovaných cirkví a náboženských spoločností, za akých podmienok je osoba uvádzaná v tejto evidencii ako štatutárny orgán oprávnená konať v mene cirkvi alebo náboženskej spoločnosti. Do budúcnosti by sme mohli uvažovať o výslovnej právnej úprave konania v mene cirkví a náboženských spoločností a právnej úprave dôsledkov zápisu do Zoznamu registrovaných cirkví a náboženských spoločností, ktorá by bola analogická k právnej úprave konania v mene obchodných spoločností a dôsledkov zápisu do Obchodného registra.

¹⁶ Pozri odpoveď na otázku č. 28 v Katastrálnom bulletin č. 3/2003.